

מים מול יין מה חשוב יותר

Category: חגים, סוכות

בדורות קודמים נחשבו המים לדבר לא מכובד. מה השתנה, ומה הקשר לניסוך המים בבית המקדש בחג הסוכות?

מים מול יין

בשנים האחרונות אנו נתקלים בבקבוקי מים בכל מקום. אנשים מגיעים לשיעורים עם בקבוקי מים. באספות חשובות מגישים לנאספים מים. במסעדות היוקרתיות ביותר מגישים לסועדים מים. כל אדם שמכבד את עצמו שותה מים.

עד לפני כמה שנים המים לא היו באופנה. השתייה הפופולרית הייתה שתיה קלה ממותקת, סודה וכדומה. בתקופה שקדמה לכך היה מקובל להגיש תה או קפה עם חלב, ובשנים קדמוניות יותר היו כולם שותים יין. החוקרים מציינים שבימי הביניים במערב אירופה, אנשים שתו כמויות עצומות של יין, זה היה המשקה היחיד ששתו. זו הייתה השפלה חמורה להציע לאורח מים פשוטים, כי מים יועדו לבהמות וחיות. רק העני חסר-כל שתה מים.

ביהדות, היין ממלא תפקיד חשוב. קידוש בשבת ובחג נעשה דווקא על היין. כל ברכה חשובה; בחופה, בברית, פדיון הבן ² נעשית על יין. אפילו הבדלה בה נוהגים להקל ולא להבדיל דווקא על היין, המנהג הוא להבדיל על "חמר מדינה", וישנם דיונים הלכתיים מה נחשב ל"חמר מדינה". לפועל נוהגים להקל וניתן להבדיל גם על בירה, תה או קפה, אך אין מבדילים על המים.

החגיגה הגדולה

גם בזמן בית המקדש, בשעה שהקריבו קרבן עולה או שלמים, היו מצרפים אליו יין למזבח. בכל בוקר וערב בזמן הקרבת קרבן התמיד ² שהיה קרבן עולה ² הביאו יין ושפכו אותו אל נקב מיוחד שנעשה במיוחד לשם כך.

פעם אחת בשנה, בחג הסוכות, נוסף לניסוך היין מרכיב חדש: מים. בחג הסוכות, יחד עם קרבן התמיד של שחר היו מביאים קצת מים שנשאבו ממעיין השילוח וניסכו אותם על גבי המזבח. הגמרא (מסכת ראש השנה ט"ז ע"א) מסבירה מדוע בחג הסוכות ניסכו גם מים בנוסף ליין, "מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי ברכה", היות ש"בחג נידונים על המים". חג הסוכות הוא הזמן בו הקב"ה דן בכל העניינים הקשורים במים; כמה גשם ירד בשנה זו, איפה יהיה הוריקן או צונאמי ח"ו וכיו"ב. לכן בחג הסוכות מנסכים מים על גבי המזבח.

בתקופת בית שני, ניסוך המים היה למעשה טקס שלם וחגיגה גדולה בירושלים. עד היום מציינים את החגיגה הזאת שנקראת בשם "שמחת בית השואבה". כל אנשי ירושלים, אנשים, נשים וטף, היו באים לעזרה בבית המקדש בתחילת הלילה, וראשי העם היו רוקדים לפניהם עם אבוקות של אור במהלך כל הלילה. לפנות בוקר הריעו בחצוצרות ופנו למלאות מים ממעיין השילוח. לאחר שחזרו עם המים ניסכו אותם על גבי המזבח. הלילות הללו מתוארות בגמרא במסכת סוכה (נ"ג ע"א): "אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא טעמנו טעם שינה" ועד ש"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו".

מעניין לציין, שגם המנהג הנפוץ בבתי כנסת רבים שהגברים יושבים למטה ועזרת הנשים היא למעלה, יסודה מאותם לילות של שמחת בית השואבה, כפי שהגמרא מספרת במסכת סוכה (נ"א ע"ב) שבראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, אך מכיון שתופעה זו גרמה לידי קלות ראש בבית המקדש, התקינו שנשים יהיו יושבות למעלה ואנשים למטה.

הוויכוח

נשאלת השאלה, מה הסיבה שהפכה את ניסוך המים לחגיגה כל כך גדולה ומרכזית בתקופת בית שני?

מבאר הרבי (שיחת שמחת בית השואבה תשי"ב, תורת מנחם ח"ד עמ' 44 ואילך, ראה שם בארוכה), שניסוך המים היה דבר ש"אין הצדוקים מודים בו". זו אפוא הסיבה שניסוך המים הפך לאירוע מרכזי בחיי העם היהודי באותה תקופה.

ובהרחבה:

בתקופת בית שני הייתה תנועה בעם ישראל שנקראה "צדוקים". הם היו יהודים שכפרו בתורה שבעל-פה, וטענו שרק התורה שבכתב מקורה מהקב"ה, ואילו התורה שבעל-פה הומצאה על ידי החכמים, ולכן אין צורך לקיימה. באותה תקופה קבוצת הצדוקים מנתה אלפי יהודים. למעשה, הצדוקים לא האמינו גם בתורה שבכתב, אך נמנעו מלתת פומבי לדעתם זו כדי שלא יירתעו מהם, ולכן טענו שהם כופרים בכל מה שלא מפורש בתורה. במהלך תקופת בית שני, התחזקה מפלגת הצדוקים בצורה משמעותית, ורבים ממנהיגי היהודים, העשירים ובעלי משרות חשובות נמשכו אחריהם. רוב עם ישראל שהאמין במסורה וקיבל את התורה שבעל-פה נקרא בשם "פרושים".

הגמרא במסכת קידושין (ס"ו ע"א) מספרת מעשה בינאי המלך, שהיה ממשפחת החשמונאים שהיו גם מלכים וגם כוהנים גדולים, שערך סעודה גדולה והזמין אליה גם את חכמי ישראל. במהלך הסעודה הופיע ינאי כשכתר מלכות לראשו וציץ הזהב של כהן גדול על מצחו. אחד מזקני הפרושים שלא יכול היה להתאפק בראותו זאת אמר לינאי: "רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן".

חמתו של ינאי בערה בו. הוא דרש מחברי הסנהדרין לשפוט את הזקן שהעליב אותו ולפסוק לו גזר דין מוות. הלה אמנם נקנס על העלבת המלך, אולם לא פסקו לו גזר דין מוות. מיני אז, שנא ינאי המלך את הפרושים ורדף אותם עד חורמה.

מסופר על ינאי (סוכה מ"ח ע"ב), שבתור הכהן הגדול בחג הסוכות, במקום לנסך את המים על גבי המזבח, הוא ניסך אותם על גבי רגליו. הקהל הגדול שנאסף מכל קצוות הארץ רגם אותו באתרוגים. ינאי, שחמתו בערה בו עד להשחית, ציווה על חייליו לדכא את המרד. בדיכוי זה נהרגו בעזרה אלפי יהודים (ראה שיחות לנוער חלק ב', טבת תש"כ).

מבאר הרבי, שמכיון שהצדוקים לא האמינו בניסוך המים, החליטו חכמי הפרושים לציין את הטקס הזה מידי שנה בחגיגה גדולה ומרהיבה, כדי "להוציא מלבן של צדוקים". חשיבות הטקס הייתה ניכרת גם בעובדה שהנשים השתתפו גם הן מידי שנה בחגיגת ניסוך המים אף שהיו חייבות להגיע לבית המקדש רק אחת לשבע שנים, וזאת כדי שגם הן יווכחו בטעותם של הצדוקים שביקשו לעקור מנהג זה.

מים טובים יותר

אך עלינו להבין: על מה באמת נסוב הוויכוח המשמעותי בין הצדוקים לפרושים? מה הפריע לצדוקים בנוגע לניסוך המים על גבי המזבח?

מבאר הרבי:

ההבדל בין מים לבין יין, הוא שמים הינם חסרי כל טעם, ויין יש בו טעם. על פי הלכה, יש לברך על כל דבר לפני שנהנים ממנו. ולכן על היין מברכים, ועל המים אין מברכים אלא אם כן האדם שותה אותם לצמאון ☞ ההנאה היחידה שניתן להפיק מהם, ועל כך הוא מברך.

בעבודת האדם אנו מוצאים שתי דרכים:

ישנם אנשים שמוכנים לקיים מצוות שמובנות להם בשכלם, אך בנוגע למצוות שאינן מובנות בשכל, הם חשים חוסר נוחות.

אך כשעם ישראל עמד בהר סיני וקיבל את התורה, הכריז פה אחד: "נעשה ונשמע". קודם נעשה ואחר כך נשמע. הדברים נעשים בקבלת עול מוחלטת בגלל הציווי, גם כאשר שאין להם טעם והסבר הגיוני. את הדרך הזו מסמלים המים שאין בהם כל טעם ושותים אותם רק כי צמאים לדבר ה'.

על כך נסב הוויכוח בין הצדוקים לפרושים. טענת הצדוקים הייתה שהם מוכנים לקיים מצוות שמאחוריהן עומדים טעם והגיון, ולכן לא התנגדו לניסוך היין. מה-שאיין-כן ניסוך המים ☞ עבודה ללא טעם, אלא רק מתוך קבלת עול ☞ לזה הם לא היו מוכנים.

מדוע קבלת עול חשובה כ"כ כי כשעושים דברים שהם רק מבוססים על שכל אפשר לתרץ הכול ואפילו לטהר את השרץ. אולם עבודה מתוך קבלת עול לעולם אינה גורמת לטעות, שכן היא נעשית מחמת הציווי ללא צורך בטעמים ובנימוקים.

ניתן לומר שבדורנו, כאשר אנחנו מתקרבים לימות המשיח, הפכה שתיית המים, כאמור, לדבר מקובל ופופולרי. המים נעשו דבר חשוב, שכן בפנימיות הענינים, כולם מגיעים למסקנה המובנת מאליה, שכדי להחזיק מעמד כיהודי חייבים לקיים מצוות מתוך קבלת עול פשוטה, ובזה כולם שווים.